Opetus- ja kulttuuriministeriö **13.10.2021**
Talousjohtaja Pasi Rentola

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausunto

Valiokunnan kokous 14.10.2021
Asia: HE 146/2021 vp hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan talousarvioon kommentoitavaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa seuraavat opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan 29 sisältyvät näkökohdat.

Lähihoitajien koulutus

Lähihoitajien koulutukseen on varattu määräaikaista lisämäärärahaa vuosille 2020-2024 seuraavasti:
- vuonna 2020: 16,5 milj. €
- vuonna 2021: 27 milj. €
- vuonna 2022: 43 milj. €
- vuonna 2023: 30 milj. €
- vuonna 2024: 16,5 milj. €

Vuosittainen lisämäärärahan tarve on laskettu siten, että sillä pystytään kouluttamaan hoitajamitoituksen muutoksen johdosta tavoitteeksi asetettu 5 000 uutta lähihoitajaa vuoteen 2025 mennessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kohdentaa lisämäärärahat sosiaali- ja terveysalan koulutusta järjestäville koulutuksen järjestäjille vuosittain joulukuussa tehtävällä suoritepäätöksellä tavoitteellisina opiskelijavuosina, mikä on ammatillisen koulutuksen rahoituksen perusteena käytettävä yksikkö. Koulutuksen järjestäjät asettavat koulutuspaikat haettavaksi opiskelijaprofiilinsa perusteella joko yhteishakuun tai ympäri vuoden toteutettavaan jatkuvaan hakuun tai molempiin.

Tavoitteena on, että lisämäärärahalla voidaan ottaa uusia lähihoitajaopiskelijoita noin 1 700/vuosi vuosien 2020, 2021 ja 2022 aikana. Vuosina 2023 ja 2024 uusia opiskelijoita voidaan lisämäärärahan turvin ottaa vain siinä tapauksessa, että tarkoitukseen varattua lisämäärärahaa jäisi muutoin käyttämättä esimerkiksi koulutuksen keskeyttämisen tai aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen vuoksi.

Opintotuki

Opintotuen määrärahat kasvavat yhteensä noin 55 milj. euroa, josta 33 milj. euroa aiheutuu takausvastuumenojen ja opintolainahyvitysten määrän kasvusta, 13,5 milj. euroa opintorahamenojen kasvusta ja 9,1 milj. euroa koulumatkatukioikeuden laajentumisesta osana maksutonta toista astetta. Opintorahat nousevat opintotuen ostovoimaa turvaavasti 1.8.2022 lukien indeksimuutoksen johdosta noin yksi prosenttia. Määrärahojen

mitoituksessa on myös huomioitu opintolainaehtojen joustavoittaminen koronasta johtuvista syistä 1.8.2021 lukien vuoden 2021 tai sen jälkeen valmistuvien opintolainansaajien asemaa turvaavasti. Lisäksi hallitus päätti korottaa opintotuessa käytettäviä opiskelijan omia tulorajoja . Tätä koskeva hallituksen esitys opintotukilain muuttamisesta annetaan eduskunnalle täydentävän talousarvioesityksen yhteydessä.

Opiskelijoiden toimentulon osalta STM:n pääluokassa on otettu huomioon asumistukimenoissa opiskelijamäärien muutokset. Kyse on varsin teknisluonteisesta määrärahatarpeen arviosta. Asumistukimenot arvioidaan Kelassa ja Kela luonnollisesti ottaa huomioon opiskelijamäärien muutokset.

Korkeakoulutus

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan resurssit vaikuttavat myös opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan toimintaan korkeakoulutuksessa ja tutkimuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön talousarviossa on varauduttu sote-uudistuksen toteuttamisesta syntyviin kustannuksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää perusteltuna sitä, että myös uudistuksen edellyttämää uuden osaamisen hankkimista tuetaan.

Sosiaali- ja terveysalan osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviä kysymyksiä on käsitelty työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä. Alan yleisen työvoimatarpeen lisäksi erityisesti tiettyihin ammattihenkilöihin kohdistuvia lisäkoulutustarpeita on syntynyt myös sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltujen lainsäädäntömuutosten myötä esimerkiksi vanhustyöhön tai lastensuojeluun. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että ehdotusten vaikutukset koulutusmääriin ja koulutusten edellyttämiin resursseihin arvioidaan ajoissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on sopinut ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kanssa sosiaali- ja terveysalan tutkintotavoitteista vuosille 2021-2024 sekä alalle suuntautuvista aloituspaikkalisäyksistä vuosille 2020-2022. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut sairaanhoitajakoulutuksen aloituspaikkojen lisäämistä vuosina 2020 -2022 noin 1200 aloittajalla. Sosiaalityöhön on kohdennettu 119 lisäaloituspaikkaa. Lisäyksiä on toteutettu erityisavustuksina, korkeakoulujen strategiarahoituksella ja vuoden 2020 4. lisätalousarvion rahoituksella. Kaikkiaan sosiaali- ja terveysalan tutkintoon johtavan koulutuksen lisäystä on tähän mennessä tuettu ammattikorkeakouluissa yli 1800 aloittajalla ja yliopistoissa noin 500 aloittajalla. Uusista lisäyksistä vuodelle 2022 neuvotellaan korkeakoulujen kanssa vielä syksyn 2021 kuluessa.

Koronapandemia on vaikuttanut erityisesti lapsiin, nuoriin ja opiskelijoihin. Koronapandemian aikana korkeakoulujen ja opiskelijajärjestöjen edustajat ovat tuoneet esiin aiempaa suuremman tarpeen korkeakouluopiskelijoiden terveyspalveluille, erityisesti mielenterveyspalveluille. On tärkeää arvioida, miten hoitoon pääsy toteutuu ja arvioida tästä näkökulmasta YTHS:n resurssitarvetta. Opiskelijoiden hyvinvointi ja palveluiden piiriin pääseminen on edellytys myös korkeakoulupoliittisten tavoitteiden toteutumiselle. *(35. Valtion rahoitus Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön opiskeluterveydenhuoltoon, siirtomääräraha 2 v)*

Sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan hallituksen esityksestä eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (SiVL 5/2021 vp, HE 241/2020) huomiota koulutuskorvausjärjestelmään. Valiokunnan mukaan koulutuskorvausjärjestelmä on kokonaisuudessaan epäyhtenäinen. Koulutuskorvausjärjestelmää tulee harkita uudelleen esimerkiksi siten, että koulutuskorvauksiin kohdistettavalla valtion erillisrahoituksella korvataan kattavasti sosiaali- ja terveydenhuollon tutkintokoulutukseen liittyviä pakollisia harjoittelu- ym. kustannuksia tasapuolisesti kaikkien koulutusta antavien tahojen osalta. Tällä hetkellä koulutuskorvauksiin käytettävä määräraha on kuitenkin liian pieni vastaamaan koulutuskorvausten laajentamiseen kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuksiin.

Valiokunnan mukaan keskeisin ja kiireellisin epäkohta on se, että ammattikorkeakoulut joutuvat nykytilanteessa maksamaan omalla rahoituksellaan opiskelijoidensa pakollisesta harjoittelusta. Sivistysvaliokunta piti tärkeänä, että ammattikorkeakoulujen maksamista harjoittelumaksuista luovutaan ja että tästä mahdollisesti vapautuvat resurssit voidaan jatkossa käyttää ammattikorkeakouluissa esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan opetuksen laadun vahvistamiseen kasvavien opiskelijamäärien vuoksi. Talousarvioesityksessä ei ole varauduttu siihen, että koulutuskorvauksia laajennettaisiin ammattikorkeakoulutuksen harjoittelun kustannuksiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriölle on viestitty tarpeista laajentaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutuksen valtion rahoitusta myös muiden ammattilaisten, kuten farmasian ja psykologian alan osaamistarpeisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tarkoituksenmukaisena arvioida yhtenä kokonaisuutena sitä, mitä korkeakoulututkinnon jälkeen suoritettavaa koulutusta sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa kokonaan (esim. erikoislääkärikoulutus) tai osittain (esim. erikoissosiaalityöntekijän koulutus) ja mikä koulutus taas järjestetään liiketoimintana (esim psykoterapeuttikoulutus tai työterveyshoitajan koulutus). *(33. Valtion korvaus sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen, arviomääräraha)*

Kuntatalous

Kuntataloudella on keskeinen merkitys sivistystoimen peruspalveluiden järjestämisessä. Talouden myönteinen kehitys vuoden 2021 aikana on näkynyt positiivisesti myös kuntataloudessa. Kuntien menokehitys vuonna 2021 on tilinpäätösennusteiden perusteella varsin voimakasta. Vuoden 2021 kuntatalouden lopulliseen tulokseen vaikuttaa myönteisen talouskehityksen lisäksi se, minkä suuruisina koronan talousvaikutuksen kunnille kompensoidaan ja kuinka hyvin tuet kohdistuvat juuri niihin kaupunkeihin ja kuntiin, joihin koronasta aiheutuneet talousvaikutukset ovat osuneet. Mitä parempi kohtaanto koronasta aiheutuneiden menetysten ja pääsääntöisesti STM:n hallinnonalalta vuonna 2021 myönnettävien koronatukien välillä on, sitä vähemmän tarvetta yksittäisillä kunnilla on tasapainottaa talouttaan esimerkiksi sivistystoimen palveluista ja rahoituksesta leikkaamalla.

Kuntien valtionavut ovat 13,0 mrd. euroa, mikä on noin 1,1 miljardia euroa vähemmän vuoteen 2021 verrattuna. Erotus johtuu lähes kokonaisuudessaan kunnille myönnettyjen koronatukien pienenemisestä. EU:n elpymis- ja palautumistukivälineestä kohdistuu kuntatalouteen noin 134 milj. euroa. Kunnille myönnettävät laskennalliset valtionosuudet ovat noin 9,1 miljardia euroa, josta valtiovarainministeriön osuus on 8,0 mrd. euroa ja opetus- ja kulttuuriministeriön osuus 1,1 mrd. euroa.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuutta lisää 246 milj. euron erillinen valtionosuuden korotus sekä indeksikorotus (+2,5 %), joka lisää peruspalvelujen valtionosuutta 188 milj. eurolla ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaista valtionosuutta kunnille noin 34 milj. eurolla. Kuntien peruspalvelujen tehtävän lisäysten aiheuttama kustannusten kasvu kompensoidaan täysimääräisesti, mistä johtuen peruspalvelujen valtionosuus lisääntyy noin 107 miljoonaa euroa.

Valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus on 564 milj. euroa vuonna 2022, mutta vuosien 2020 ja 2021 koronatukien suuruudesta johtuen kustannustenjaon tarkistus ei lisää vuoden 2022 peruspalvelujen valtionosuutta. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisessa valtionosuudessa kustannustenjaon tarkistus sen sijaan huomioidaan täysimääräisesti. Sen suuruus on noin 13 miljoonaa euroa vuonna 2022.

Lisäksi kunnilla on velvollisuus osallistua vuoden 2023 alusta voimaan tulevan sote-uudistuksen valmisteluun. Talousarvioesitykseen sisältyy kuntien muutoskustannustarpeisiin kohdistuva lisärahoitus, 2 milj. euroa.